

Jaká učitelka, taková třída?

Autor: PhDr. Daniela Kramulová | Datum: 4.5.2012 | Vydáno: 5/2012

"Tak děti, honem, honem, spěcháme. Stůjte v autobuse všichni u mě. Slyšíte mě? Nechod'te k těm druhým dveřím, dávejte pozor. Dívejte se na mě - honem, všichni vystupujeme, nezdržujte se." Rozladěné, poněkud vystresované děti s učitelkami dorazily na dětské divadelní představení. V sále je už plno. Čím to, že pro ostatní pedagogy není cesta tak vyčerpávající?"

Každý jsme patrně už někdy zažili nakažlivou sílu smíchu. I když nejsme vyloženě smíškové, ve společnosti přátelských, veselých lidí se obvykle smějeme častěji i my. Jenže podobně nakažlivá může být i nervozita nebo úzkost. Ač chceme, nebo ne, osobnost učitelky ovlivňuje atmosféru ve třídě - a nejčastěji si to uvědomíme ve chvíli změny. "Když Zdenička nastoupila do školky, měli jsme veselou paní učitelku. Skoro pořád se usmívala, dokázala děti zaujmout a problémy řešila tak nějak s lehkostí," vypráví maminka pětileté holčičky. "Po roce a půl odešla na mateřskou a třída dostala novou učitelku. Najednou jsem měla pocit, že mi přichází ze školky jiné děti. A po týdnu nemoci dokonce začala říkat, že do školky nechce - to jsem od ní ještě neslyšela. Domluvila jsem se i s dalšími rodiči a šli jsme požádat ředitelku, jestli nemůže paní učitelku vyměnit." Vyvažovat, vyvažovat, vyvažovat "Kluci a holčičky ve školkovém věku přijímají autoritu učitelky pozitivně - chtějí ji obdivovat, je pro ně princeznou, alfou a omegou jejich pobytu ve školce," říká poradenská psycholožka doktorka Ivana Halíková. Vliv učitelky na celkovou atmosféru ve třídě je podle ní nejzřetelnější, právě když se pedagožka určitým způsobem vymyká: ve třídě se spontánní, veselou učitelkou mívají nově přichodící děti méně adaptačních problémů, snazší je i návrat kluků a holčiček po nemoci. Učitelka se díky své autoritě snaží vypořádat s výchovnými problémy, řeší je způsobem, kterému děti rozumějí. Je přiměřeně empatická, ale dětské bolístky zbytečně "nerozmazává", aby nepodporovala sebelítost některých holčiček a kluků.

Je-li pedagožka úzkostná nebo příliš zaměřená na výkon, na přesnost a podobně, mohou mít děti strach, že v jejich očích neuspějí, že nebudou pochváleni. Dokonce kvůli tomu i některé činnosti odmítají - klasický příklad je malování u chlapečků. "Vždycky samozřejmě vyměnit učitelku nelze. Výhodou ale je, že ve třídě bývají učitelky dvě. V moci ředitelky tedy je osobnostní nastavení pedagožek působících v jedné třídě vyvažovat. Pokud ví, že jedna je úzkostná, může její vliv kompenzovat osobnostně druhá. Rozhodně bych nedoporučovala přidat do stejné třídy k jedné dráždivé nebo perfekcionista druhé, protože by děti v takovém prostředí strávily více času," upozorňuje psycholožka. Důsledkem pak může být například to, že děti mohou ztrácet sebedůvěru, chuť pouštět se do nových, neznámých věcí, které jim nejdou a u nichž je nejistý výsledek. Jenže právě tohle by si měly před nástupem do základní školy dobře vyzkoušet. "Jsou to záležitosti důležité pro přípravu motivační struktury pro školní prostředí, protože tam se budou muset několikrát denně pouštět do nových věcí," doplňuje odbornice.

Přehnanou úzkost, nejistotu a nervozitu děti samozřejmě vycítí. Takový dospělý pak pro ně není tou spolehlivou kotvou, které mohou věřit, na niž se mohou spolehnout, že jim pomůže. Někteří kluci a holčičky jsou sami úzkostnější a potřebují spíše podporovat a povzbuzovat. Je-li úzkostná i "velká dospělá", snáze ztrácejí jistotu, nejen že dělají věci dobře, ale necítí ani, že jsou "ve své nedokonalosti" přijímáni.

Klinický psycholog Jan Vymítal ve své knize úzkost a strach u dětí konstatuje: "konkrétní způsoby úzkosti jsou do značné míry naučeny, tudíž i prostředím a námi samotnými ovlivnitelné, stejně jako do určité míry úzkostnost. Naučení je zvlášť způsob, jak určitou situaci vnímáme a hodnotíme, zda jako bezpečnou, či naopak ohrožující." úzkostný přístup okolí tak tedy může děti "nakazit". "V naší režii je do značné míry vlastní chování a ta část prostředí, kterou spoluvytváříme, proto za ní i odpovíme," myslí si Jan Vymítal.

Je-li ve třídě příliš náročná učitelka, která oceňuje jen nejlepší výkon, poznáme to i podle toho, jak její vzor děti napodobují. Ve věkově heterogenních kolektivech se starší děti podobným způsobem chovají k mladším, v rodině se může objevit poněkud "přezíravý" postoj k mladšímu sourozenci. Ten obvykle v předškolním věku nebývá tak výrazné, "sláva stoupne do hlavy" spíše až školákovi.

Rodina je víc. Na druhou stranu bychom ale neměli výraznější rysy v osobnosti učitelky přeceňovat nebo démonizovat. "Každá školka má vlastní rámcový vzdělávací program, který určuje základní školky. Z něj vychází příprava konkrétního programu na jednotlivé období a dny a zároveň by měl pomáhat k tomu, aby učitelka neulpívala na detailech, které přitahují její pozornost, aby ve třídě příliš výrazně nedominovala projekce její osobnosti," vysvětluje doktorka Halíková. "I v rámci režimu celý mateřské školy se dá mnohé udělat. V jarních dnech jsou to typicky společné hry na zahradě, při nichž lze využít různé aktivity pro více tříd dohromady. Společný program pak také znamená i společnou účast více učitelek," doplňuje PhDr. Halíková.

Pokud se podaří určité osobnostní charakteristiky jedné učitelky kompenzovat optimistějším, tolerantnějším, vstřícnějším atd. založením druhé, dá se vcelku účinně omezit opravdu intenzivní kontakt "neurotické pedagožky" s dětmi na dvě hodiny dopoledního programu ve třídě. Kromě nich naštěstí zbývá klukům a holčičkám ještě hodně času a prostoru na jiné sociální kontakty, které mohou přinášet pozitivnější zkušenosti.

"Nemyslím si, že by úzkostná nebo nadměrně perfekcionistická učitelka mohla děti výrazněji vývojově poškodit," říká odbornice. "Ve všech letech, když děti přichází do školky, je už rozvinutou osobností z hlediska reaktivity nebo překonávání svízelných situací - to jsou věci, které se učí v rodině. Souvisejí s bezpodmínečným přijetím zejména ze strany matky. Pokud rodina funguje, dítě cítí, že ho máma miluje, i když se na něj kvůli něčemu zlobí. Pokud tahle pevná vazba funguje, čas strávený s učitelkou nemůže podstatným způsobem vývoj ohrozit. Můžeme se na situaci dívat i z pohledu sociálního učení, jež zdaleka ne vždycky proběhne v ideálních podmínkách a které rodiče nikdy nemohou stoprocentně ovlivnit," doplňuje psycholožka.

Pokud rodiče vědí, že jejich potomek má příliš úzkostnou paní učitelku, mohou se pokusit mu to vysvětlit - ostatní zkušenosti s tím, že se názory dospělých na určité situace různí, už kluci a holčičky mají: táta jim dovolí odvážnější kousky než máma, u babičky a dědy se smí něco trochu jiného.

Je-li dítě smutné, že mu výkonově zaměřená učitelka nikdy nepochválí obrázek, nezbyvá než mu ukázat, že je dobré zase v něčem jiném, že každý máme své silnější i slabší stránky a že se na nich dá pracovat. "Extrémně vyhraněných, až obsesivních učitelek přece jen tolik není, i když ke konci školního roku únava, dráždivost a nervozita přibývá," říká s pochopením doktorka Halíková a dodává: "Učitelka je sice pro předškoláka důležitá osoba, ale naštěstí není jediná."

Je-li pedagožka úzkostná nebo příliš zaměřená na výkon, na přesnost a podobně, mohou mít děti strach, že v jejích očích neuspějí, že nebudou pochváleni. Dokonce kvůli tomu i některé činnosti odmítají.

O autorovi | PhDr. Daniela Kramulová, autorka je šéfredaktorkou časopisu Psychologie dnes.